

«Правовые реформы в постсоветских странах: достижения и проблемы», междунар. науч. практ. конф. (2014 ; Кишинев). Международная научно-практическая конференция «Правовые реформы в постсоветских странах: достижения и проблемы», 28-29 март. 2014 г. / орг. ком.: Бужор В. [и др.]. – Кишинев : Iulian, 2014 (Tipogr. «Cetatea de Sus»). – 352 p.

Antetit.: Ин-т Юрид. и Полит., Акад. Наук Респ. Молдова, Славян. ун-т [и др.]. – Texte: lb. rom., engl., rusă, alte lb. străine. – Bibliogr. la sfârșitul art. – 200 ex.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

ОРГАНИЗАЦИОННЫЙ КОМИТЕТ КОНФЕРЕНЦИИ:

Председатель оргкомитета:

Бужор В. – доктор права, профессор, ректор
Института уголовного права и прикладной криминалистики

Члены оргкомитета:

Гучак И. – доктор habilitation права, профессор, член корреспондент Академии наук Республики Молдова, вице-председатель Академии наук Республики Молдова;
Милушев Д. – доктор права, профессор, декан юридического факультета Славянского университета;
Кушир В. – доктор habilitation права, профессор, директор Института юридических и политических исследований Академии наук Республики Молдова;
Костаки Г. – доктор habilitation права, профессор, главный научный сотрудник Института юридических и политических исследований Академии наук Республики Молдова;
Корж М. – доктор права, декан юридического факультета Днестровского института экономики и права;
Быргзу М. – доктор habilitation права, профессор, проректор по научной работе Госуниверситета по физической культуре и спорта;
Гуцулеак В. – доктор права, профессор, заведующий кафедрой Института уголовного права и прикладной криминалистики;
Флореза В. – доктор права, профессор, преподаватель Академии МВД Республики Молдова;
Арсене Л. – главный редактор журнала «Закон и жизнь»;
Морарь В. – доктор права, профессор, Государственный университет Республики Молдова

СОДЕРЖАНИЕ

НАПРАВЛЕНИЕ 1. ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА, ФИЛОСОФИЯ ПРАВА

Realizarea funcției legislative a statului potrivit principiului separației puterii Albu V.	11
Cu privire la tehnica Legislativă și activitatea de legiferare Buga I.	13
Nihilismul juridic – reversul culturii juridice Costachi G., Iacub I.	16
Instrumentele implicării cetățenilor în procesul decizional Pinzaru T.	19
Structura sistemului legislației țării în funcție de puterea juridică a actului normativ juridic Feodorov G., Poalelungi O.	22
Біблія як джерело дослідження звичаєвого права стародавнього Ізраїля Бедрій М. М.	25
Политическая система, политический интерес и политические права Бужор Р.	27
Некоторые проблемы реформирования современного общества Бужор В. Г.	29
Правовое регулирование взаимоотношений законодательной и исполнительной властей Гадиров А. Х.	31
Проблемы разводов в императорском законодательстве периода доминанта дохристианской эпохи Дячук Л. В.	33
Правова психологія та її психологічні компоненти Жеребко М. А.	36
Право создания профессиональных союзов в Молдове: некоторые юридические аспекты Капша Т. М.	38
Система советского права в Молдавской АССР (1924-1940 гг.) Ковальски С. В., Лянкэ В.	40
Гірничовидобувна справа у східній Галичині: історико-правовий розвиток Коритко Л. Я.	42
Правовая система Украины: тенденции развития Лукьянов Д. В.	45
Досвід України та країн світу у наданні безоплатної правової допомоги Новіцький В. В.	47
Організаційно-правові засади діяльності судової влади її речі посполитой Пашук Т. В.	49
Реформирование правил адвокатской этики в Украине: сравнительный анализ опыта Чешской Республики Савченко Я. А.	52
Роль суду та правосуддя в українській політико-правовій думці 1920-х років Фоміна М. А.	54

НАПРАВЛЕНИЕ 2. КОНСТИТУЦИОННОЕ И МУНИЦИПАЛЬНОЕ ПРАВО

Ridicarea mandatului consilierilor locali (raionali) de către consiliul local (raional) Arseni O.	57
---	----

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ПРИВАТНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Зеліско А. В.

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Юридичного інституту

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Активне формування правової основи діяльності підприємницьких юридичних осіб приватного права в Україні традиційно пов'язується із набранням нею незалежності. Вказана форма ведення підприємництва є невід'ємно притаманною для ринкової системи економіки. Однак становлення правового підґрунтя діяльності підприємницьких юридичних осіб відбувалося без належної доктринальної концепції, яка б відзначалася єдністю підходів до створення їх системи. В. А. Васильєва доречно вказує на те, що, на жаль, маємо в результаті ситуацію, коли науковці прагнуть навздогін законодавцю підвести теоретичне підґрунтя під сформовану нормативну базу або ж піддають критиці існуючі законодавчі положення [1, с. 282]. Чітко і вдало проблему сьогоденної ситуації у правовій сфері окреслила Н. С. Кузнецова, втілюючи її у двох тезах: законодавець може здійснити удосконалення законодавства, але не знає як (або не хоче); цивілістична наука, якщо і знає (можливо і хоче знати), але не може цього здійснити. Таким чином, робить висновок Н. С. Кузнецова, потрібно поєднати організаційні і політичні можливості законодавця з інтелектуальним потенціалом цивілістичної науки [2, с. 14]. Наведені твердження провідних науковців свідчать про те, що саме на науку має бути покладене завдання розробки доктринальної конструкції підприємницьких юридичних осіб приватного права, яка дозволить систематизувати існуюче законодавство у сфері їх діяльності. Для з'ясування того, які проблеми повинна подолати наука, потрібно окреслити основні ознаки безсистемності чинного законодавства.

Правове регулювання діяльності будь-яких юридичних осіб, як зазначає О. А. Серова, ґрунтується на діалектичній взаємодії двох протилежних процесів – диференціації та інтеграції. Диференціація проявляється у ході розподілу цього інституту на окремі групи (особливо яскраво це можна спостерігати на прикладі корпоративного права). А інтеграція відображає тенденцію до взаємопроникнення та синтезу різних методів правового регулювання (яскравим прикладом є виникнення різних комплексних правових інститутів, заснованих на публічно-правових та приватно-правових методах) [3, с. 12]. Так от, аналіз вітчизняного законодавства та тенденцій його трансформації свідчать про те, що відбувається явний перехід на користь процесів диференціації внаслідок прийняття спеціальних нормативно-правових актів, положення яких доволі часто суперечать загальним нормам інституту юридичних осіб.

Первиною причиною ознак дистармонії у системі діючих підприємницьких юридичних осіб приватного права є наявність двох кодифікованих актів – Цивільного та Господарського кодексів України (далі – ЦК України та ГК України), які передбачають різні системи юридичних осіб приватного права, у той час як саме кодифікований нормативно-правовий акт має завданням установити уніфікуючі для усіх юридичних осіб положення. Зокрема, ЦК України закріплює у ст. 83, що юридичні особи можуть створюватися у формі товариств, установ та в інших формах, встановлених законом. Водночас, ГК України, передбачаючи систему підприємств, зазначає у ст. 55, що до господарських організацій належать: юридичні особи, створені відповідно до ЦК України; підприємства, створені відповідно до ГК України. Таким чином створюється ситуація, за якої певне коло юридичних осіб має подвійне регулювання (наприклад, згідно із ЦК господарські товариства належать до підприємницьких товариств, а згідно із ГК – до корпоративних підприємств), а окремі юридичні особи взагалі позбавлені належного правового регулювання (саме в такій ситуації опинилися приватні підприємства, передбачені ГК України, але не врегульовані ним на належному рівні).

Також специфічною рисою правового регулювання підприємницьких юридичних осіб приватного права в Україні, яка поглиблює проблему дуалізму кодифікованих актів, є наявність численних законів, які регулюють окремі організаційно-правові форми досліджуваних юридичних осіб. При чому аналіз чинного законодавства України дозволяє стверджувати, що така диференціація проявляється у наступних напрямках:

По-перше, приймаються нормативно-правові акти загального характеру, як от: прийнятий у свій час Закон України «Про господарські товариства», Закон України «Про кооперацію». В результаті цього загальні положення про окремі юридичні особи містяться в кількох нормативних

актах, а саме: загальні положення стосовно статусу господарських товариств містяться в ЦК України, в ГК України, а також в Законі «Про господарські товариства»; положення про правовий статус виробничих кооперативів визначаються в ЦК України, ГК України та Законі «Про кооперацію». Останній приймався для реалізації завдання щодо систематизації кооперативів, однак виявився неспроможним його виконати у зв'язку із тим, що не враховує концепції юридичних осіб приватного права, передбачених ЦК України. Тому норми ЦК України та Закону «Про кооперацію» щодо статусу виробничих кооперативів суперечать один одному і спричиняють виникнення питання про те, який законодавчий акт застосовувати.

По-друге, приймаються нормативно-правові акти, які регулюють окремі організаційно-правові форми підприємницьких юридичних осіб приватного права, як от: Закон України «Про фермерські господарства», «Про наукові парки» тощо. Оскільки ЦК України таких організаційно-правових форм не передбачає, а ГК України лише називає їх, не визначаючи загальних положень щодо їх статусу, спеціальні акти доволі часто суперечать доктринальним положенням інституту юридичних осіб приватного права.

Аналізуючи прийняття спеціальних нормативно-правових актів, потрібно відзначити ще одну тенденцію, яка сформувалася порівняно недавно: прагнення законодавця відмовитися від нормативних актів загального характеру. Вказана тенденція особливо яскраво проявляється, зокрема, на прикладі Закону України «Про господарські товариства». У 2008 році відбувається прийняття Закону України «Про акціонерні товариства», на разі у стадії розробки знаходиться проект Закону України «Про товариства з обмеженою відповідальністю та товариства з додатковою відповідальністю». Видається за доцільне зауважити, що процесів «дроблення» окремих нормативних актів потрібно підходити досить обережно, щоб не створити ситуації подальшого втрагнення спеціальних законів. В країнах СНД спостерігається протилежна тенденція. Наприклад, як зазначає Л. А. Новоселова, відповідно до концептуальних підходів реформи корпоративного права Російської Федерації «планується скоротити кількість законів про окремі види юридичних осіб, об'єднавши, наприклад, положення про акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю тощо в одному законі» [4, с. 48].

По-третє, приймаються нормативно-правові акти, які регулюють правовий статус організаційно-правових форм підприємницьких юридичних осіб приватного права у певній сфері. Наприклад, Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію». З правової точки зору існування таких актів доволі дискусійне, оскільки сільськогосподарський виробничий кооператив за правовими параметрами не відрізняється від звичайного виробничого кооперативу.

По-четверте, існують численні нормативно-правові акти, які є застарілими і потребують суттєвої трансформації відповідно до сучасних умов (наприклад, Декрет КМУ «Про довірчі товариства» 1993 року, Закон України «Про колективне сільськогосподарське підприємство» 1992 року). Для чинного законодавства України характерним є наявність правового регулювання численної кількості організаційно-правових форм підприємницьких юридичних осіб приватного права, які набрали уже атавістичних ознак.

Наведені нами особливості чинного законодавства України свідчать про наявність численних ознак безладу та непорядкованості, які є відголоском відсутності розроблених єдиних конструкцій підприємницьких юридичних осіб приватного права. Її цілком очевидно, що назріла проблема переформатування чинного законодавства України стосовно досліджуваних юридичних осіб в напрямі посилення інтеграційних процесів у регулюванні їх діяльності шляхом: подальшого удосконалення уніфікуючих загальних положень, що мають міститися в ЦК України; відмови від надмірної кількості спеціальних нормативно-правових актів, які, в кінцевому результаті, спричиняють суперечність норм законодавства; трансформації нормативних актів, які регулюють застарілі організаційно-правові форми підприємницьких юридичних осіб приватного права.

Література:

1. Васильєва В. А. Корпоративні правовідносини як вид суспільних відносин / В. А. Васильєва // *Методологія приватного права* : збірник наук. праць (за матеріалами наук.-теорет. Конференції, м. Київ, 30 травня 2003 р.). – Київ : Юрінком Інтер, 2003. – С. 282-286.
2. Кузнецова Н. С. Гражданское право Украины: необходимость системного совершенствования / Н. С. Кузнецова // *Актуальні проблеми цивільного, сімейного та міжнародного приватного права* (Матвєєвські цивілістичні читання). Матеріали міжнародної науково-практичної конференції: у двох томах, Київ, 19 жовтня 2012 року. – К. : ТОВ «Білоцерківдрук», 2013. – С. 12-19.

3. Серова О. А. К вопросу о классификации юридических лиц / О. А. Серова // Нотариус. — 2010. — № 2. — С. 11-13.
4. Новоселова Л. А. Реформа российского корпоративного права: цели и перспективы / Л. А. Новоселова // Актуальные проблемы гражданского, семейного та міжнародного приватного права (Матвеевські цивілістичні читання). Матеріали міжнародної науково-практичної конференції: у двох томах, Київ, 19 жовтня 2012 року. — К.: ТОВ «Білоцерківдруку», 2013. — С. 46-54.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ БАЗ ДАНИХ

Кирилюк А. В.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

Закон України «Про авторське право та суміжні права» під базою даних розуміє сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації у довільній формі, в тому числі — електронній, підбір і розташування складових частин якої та її упорядкування є результатом творчої праці, і складові частини якої є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних засобів (комп'ютера) чи інших засобів.

Оригінальність баз даних полягає в їхньому компонуванні. Вибір творів або уривків з них, іншої інформації, а також методики їх подання становлять собою інтелектуальні зусилля, які ведуть до появи твору, відмінного від тих, що його складають.

На сьогодні, значення та цінність баз даних, як сховище цифрової інформації, швидко збільшується у цифровому середовищі. Інформація у базах даних міститься у цифровій формі, що легко відтворюється, розмножується, пересилається, перетворюється в багато інших форм. У базах даних використовуються гіпертекстові посилання, що дозволяють миттєво одержувати довідки, переходити до нових потрібних розділів. За допомогою локальних мереж, або Інтернету база даних може бути легко надана в користування (у тому числі не правомірне) обмеженому або необмеженому колу зацікавлених осіб [1, с. 10]. Сьогодні мова йде про розширення об'єму існуючої міжнародної охорони баз даних. Бази даних, які є оригінальними за відбором та організацією свого змісту вже охороняються відповідно до авторського права. Але авторське право не захищає бази даних, які не є оригінальними, таких, як база даних, що містить велику кількість пов'язаних фактів, через що вона не є селективною, та організована в нетворчому нумераційному або в алфавітному порядку.

Крім того, навіть ті бази даних, які підпадають під охорону авторським правом, можуть отримати дуже обмежений об'єм охорони, що дозволяє конкурентам відбирати та представляти на ринку значні частини інформації, яку вони містять. Такі бази даних часто є результатом значних зусиль та інвестувань своїх творців, та для цих інвестицій становить загрозу простота та дешевизна копіювання баз даних завдяки сучасним технологіям. У відповідь на цю проблему Європейське Суспільство прийняло «Директиву ЄС по базам даних», що предписує державам членам ввести окрему *sui generis* форму охорони баз даних [2].

З іншого боку, виникла стурбованість відносно того, що, якщо її ретельно не збалансувати, нова форма охорони може привести до монопольного положення провайдерів інформації або нанести шкоду науковому, дослідницькому та навчальному секторам.

Питання охорони баз даних розглядається ВОІВ як один з аспектів програми дій ВОІВ у цифровій ері, пов'язаний з принципами охорони неоригінальних баз даних, а також форми, яку така охорона може собою являти. Багато урядів вказали, що ця проблема вимагає подальшого аналізу. ВОІВ доручила провести п'ять досліджень з економічного впливу охорони неоригінальних баз даних у країнах, що розвиваються та країнах перехідного періоду, та зараз ці дослідження вже готові, але на сесії Постійного комітету було прийнято розпорядження про проведення подальших досліджень.

Справа в тому, що специфіка більшості сучасних баз даних полягає в тому, що в її створення і постійну актуалізацію упорядники вкладають значні інвестиції, під якими розуміються трудові, фінансові, технічні або будь-які інші затрати, проте переважно ці бази даних не мають творчого характеру і авторським правом не охороняються. Разом з тим кожний, хто

цілеспрямовано працює над створенням будь-якого збірника, зацікавлений у достойній винагороді і захисті своїх економічних інтересів, і йому все одно, чи оцінке законодавство про авторське право його працю або творчу або нетворчу. Цілком закономірно, що прогалина у захисті прав упорядників нетворчих баз даних не може існувати в ситуації зростання попиту на систематизовану інформацію.

Так, залишивши осторонь неефективне для охорони «нетворчих» баз даних авторське право, в світовій практиці стали застосовувати інститути контрактного права, комерційної таємниці, недобросовісної конкуренції й недобросовісного збагачення.

Враховуючи цю ситуацію, у європейській практиці було розроблено самостійний інститут — *sui generis* або *особливої охорони баз даних*, який в наукових колах також називають *database right*, що буквально означає право на базу даних. Дане право законодавчо використане навіть створеної нетворчою працею бази даних, її суттєвої частини або частин без дозволу. Введення права на базу даних неоднозначно оцінюється суспільною думкою.

З одного боку, надання охорони «нетворчим» базам даних стимулює їх упорядників до подальшої діяльності в цій галузі, сприяє зростанню професіоналізму у сфері накопичення і систематизації суспільно корисного знання.

З іншого боку, надання гарантованих прав на винагороду в розмірі ринкової вартості відомостей неминує призведе до подорожання всієї продукції, виготовленої з використанням такої інформації. Негативним наслідком надання особливої охорони може стати те, що упорядники втраять інтерес до актуалізації баз даних. Якщо раніше вони повинні були весь час оновлювати відомості в базах даних, випереджаючи конкурентів у створенні більш актуальної й привабливої версії, то з одержанням права на базу даних можуть просто сконцентрувати свої зусилля на припинення спроб створення конкуруючих продуктів, економлячи на трудомісткій і дорогій актуалізації [3, с. 112-117].

Нарешті, надання значних прав упорядникові не повинно обмежувати права суспільства у вільному доступі до інформації, бо у разі надмірно широкого тлумачення поняття суттєвої частини баз даних упорядник може претендувати на заборону записування навіть незначних частин (елементів) баз даних, близьких за змістом до фактів, загальнодоступних у звичайних умовах. Відповідно упорядник повинен одержати право тільки на результат своєї праці — підбір і організацію матеріалу, а не використані фактичні дані, досягнення і підтримка балансу інтересів суспільства і упорядника бази даних — специфічне завдання для кожного окремого суспільства і держави.

Так, сильні традиції в галузі свободи доступу до будь-якої незасекреченої інформації у США призвели до жорсткої боротьби навколо можливості введення *особливої охорони* баз даних. Питання про надання *особливої охорони* постійно ставиться на порядок денний протягом декількох років, але донині так і не вирішене, проте економічний тиск інформаційної індустрії настільки великий, що конгрес США жодного разу остаточно не відкинув законопроект і можливість охорони в майбутньому нетворчих баз даних. Очевидно, ближчим часом *sui generis* або *особлива охорона* баз даних буде введена у США на прийнятних для суспільства умовах.

Стимулом до введення особливої охорони баз даних є побоювання, що США стануть донором для європейської конкуруючої інформаційної індустрії, де вже нині бази даних — охоронювані об'єкти права *sui generis*, в той час як у США — тільки об'єкти авторського права.

Дійсно у світлі прийняття Європейською Радою Директиви 96/9/ЄС від 11 березня 1996 р., дебатів у США, проекту договору ВОІВ відносно баз даних міжнародна охорона баз даних *sui generis* стає найбільш ймовірною перспективою світової правової практики.

Директива 96/9/ЄС від 11 березня 1996 р. про правову охорону баз даних встановлює обов'язок держав членів Європейського Союзу надати право *sui generis* упоряднику баз даних, який продемонстрував, що ним були зроблені суттєві інвестиції, як у кількісному, так і в якісному відношенні у придбанні, перевірці або представленні місту бази даних. Це право полягає і в можливості запобігати вилученню та/або повторному використанню всього або суттєвої частини змісту бази даних. Під вилученням розуміється постійне або тимчасове переміщення всього змісту бази даних або його суттєвої частини на інший носій. Повторне використання охоплює будь-які форми доведення до публіки всього або частини змісту бази даних, зокрема, шляхом розповсюдження копій, здавання в прокат, передачі в режимі он-лайн або іншим способом.

У Україні бази даних можуть бути об'єктами авторського права. Існують два критерії визнання бази даних об'єктом авторського права:

— розташування складових частин бази даних та її упорядкування повинно бути результатом творчої праці (ст. 1 Закону «Про авторське право і суміжні»)